

FORORD

Sidst i det 20. århundrede, efter murens fald og midt i postmodernismens hedeste år, blev historiens krise og historiens ende proklameret med jævne mellemrum. Fukuyamas tese om historiens afslutning (1992) var kun det mest synlige eksempel. Faldet af Sovjetunionen betød tilsyneladende, at der blev etableret en konsensus om, at den liberale kapitalisme, trods store faktiske uligheder i verden, var det bedste politiske system i verden. Manglen på politiske alternativer fik radikale modstands- og udviklingsscenarier til at forsvinde, og uden disse var historiens ende på en måde nået, som Fukuyama forklarede det. Men faktisk behøvede vi ikke at vente til efter murens fald. Allerede i begyndelsen af det 20. århundrede havde Walter Benjamin skrevet, at der var opstået et problem med historieskrivningen, idet den var blevet museal og uden tilknytning til den levende nutid (Benjamin 1931), i 1967 bekræftede Hans Robert Jauss, at historieskrivningen var i stor krise og Michel Foucault publicerede også i 60'erne sin kritik af traditionel, kontinuerlig historieforståelse (Foucault: *Les Mots et les choses* 1966, *L'Archéologie du savoir* 1969)

Jo længere vi kom frem i århundredet, jo stærkere blev tendensen. Inden for humanvidenskaberne talte man om "*the spatial turn*" eller om en 'topografisk vending' og i globaliseringsteoriene florerede teorier om den globale landsby (McLuhan 1962) og netværkstænkningen (Wallerstein 1974 og Castells 1980). Hans Ulrich Gumbrecht skrev i 1985, at historievidenskaben var forældet, fordi den prætenderede at skrive om en totalitet, der ikke længere fandtes, og at dens epistemologiske form ikke var tidssvarende (Gumbrecht 1985, 528).

Antropologen Arjun Appadurai foreslog i 1996 ordet '*ethnoscapes*' som en spatial metafor for vores dynamiske gruppeorienterede relationer til verden. Fortiden, hævdede han, var blevet til et "synkront varehus med kulturelle scenarier", som man kunne trække på efter for godt befindende uden historisk fornemmelse (Appadurai 30).

Inden for litteraturhistorien blev begrebet verdenslitteratur genlanceret, men nu ikke længere forstået som et begreb, der kunne opsamle og essentialisere litteraturens kontinuerlige æstetiske udvikling, men som et bredt begreb, der kunne åbne for globale udvekslinger. Ifølge Nirvana Tanoukhi skal verdenslitteratur-'bevægelsen' forstås som et af de mest overbevisende forsøg på at fjerne litteraturhistoriens teleologiske drift ved at fokusere udelukkende på synkrone relationer (Tanoukhi 599).

David Damrosch skrev i 2008 i en artikel med den ellers lovende titel “Toward a History of World Literature”, at man faktisk skulle opgive at skrive litteraturhistorie. Han foreslog i stedet at lave en encyklopædi i wikipedias form. I en sådan kan historien udvides med stadig nye lag via hyperlinks, hvilket giver maksimal tilgængelighed, men paradoksalt nok repræsenterer og formidler den historien uden historisk forankring og især uden en samlet, narrativ historieskrivning.

Historien var tilsyneladende død, eller i hvert fald lå den på sygelejet både som vision og som form. Der var mindst tre årsager: For det første pegede mange af de tidlige diagnoser på de to verdenskrige som begivenheder, der bremsede historiens fremdrift, for det andet og især efter II. verdenskrig blev der peget på globaliseringen som den vigtigste udløsende faktor for historiens ‘krise’, hvad enten globalisering blev forstået som et økonomisk, et politisk, et kommunikationsteknologisk eller et kulturelt fænomen. Det syntes, som om den globale virkelighed i sig selv var blevet for stor og kompleks til at blive fortalt som en sammenhængende historisk foretelse. Endelig blev historiseringen for det tredje som nævnt angrebet indefra: efter de store historiers fald, var der ingen teleologi, der kunne målrette den historiske narration og filosofien gennem det 20. århundrede stillede alvorlige spørgsmål ved, hvordan man overhovedet kunne repræsentere og fremstille virkeligheden og dens udvikling, og ved, hvis virkelighed og udvikling skulle repræsenteres og i hvilket sprog.

Nu er interessen for historien kommet igen. På den populære scene, i filmens og litteraturens verden, ser man nu overalt historiske dramaer og genfortolkninger af historiske begivenheder. Ikke bare II. Verdenskrig, men alle tænkelige historiske konflikter dukker op på ny: den spanske borgerkrig, krigen i Irak, diamantjagten i Sierra Leone, den amerikanske slavehandel, stasi-tiden i Østeuropa, den danske kolonitid etc. I museerne, som længe blev betragtet som passive opbevaringssteder for kulturarv, eksperimenteres der med, hvordan man levendegør og narrativiserer historien. Der laves *reenactments*, hvor store slag genopføres og man selv kan deltage. I film og i sociale medier sker en uendelig række af genfortolkninger og remedieringer af historisk materiale. Vi vil nu åbenbart have historien ind under huden. Vi vil høre om historiens store betydningsfulde begivenheder, som om vi selv var til stede og mærkede historiens vingesus.

Spørgsmålet er, hvorfor historien med ét er blevet så interessant på ny: hvad bruger vi den til og hvordan iscenesætter vi den? Og er denne nye interesse overhovedet en reel interesse i historie? Kan den tolkes som en art historiens genkomst?

I 2009 skrev Tony Judt, at erindringen om II. Verdenskrig var blevet gjort til et oplevelsesmuseum, som nu truede med at gøre hele II. Verdenskrig til en ahistorisk begivenhed. Ifølge Judt er folk slet ikke interesseret i at vide noget om II. Verdenskrig, men blot i at mærke de store historiske begivenheder på deres egen krop. De vil ikke kende de historiske årsager og virkninger, men vil hellere føle og drage en personlig lære af moralsk art. Ifølge Judt lever vi i vores erindring om det 20. århundrede i et ‘moralsk erindringspalads’, også kaldet et ‘nyttigt rædselskabinet’ (*‘moral memory palace’, ‘serviceable horror chamber’*), hvor følelser og præsentisk

nærvær er vigtigere end historisk akribi (Judt 4). I denne oplevelsesorienterede tilgang til historien bliver der knyttet et emotionelt, moralsk bånd til fortiden, men samtidig skabes der en distance og en underminering af forståelsen af den reelle sammenhæng mellem fortid og nutid, ligesom båndet mellem historie og politik skæres radikalt over. På den måde kan erindringer og erindringsstudier paradoksalt nok i yderste konsekvens være antihistoriske og fundamentalt ukritiske.

Det er imidlertid ikke entydigt, hvordan vi skal forstå denne udvikling fra historie til oplevelsesbaseret erindring. Hvis man følger Tony Judt, synes den nye oplevelsesorienterede omgang med historien at være en konservativ personliggørelse af en egentlig politisk historie, men omvendt kan man hævde, at den blot er én nødvendig reorientering af historieskrivningen blandt flere andre.

Set med positive briller, er det muligt at forstå udviklingen i det 20. århundrede ikke som en udvikling med stadig større tab af historisk bevidsthed, men som en udvikling med en stadig større grad af eksperimenteren med historiefremstilling, både i teori og praksis.

Walter Benjamin nøjedes ikke med at diagnosticere den syge historieskrivning, han angav også, hvordan man skulle revitalisere historieforståelsen gennem en receptionsbaseret tilgang, der ganske vist accepterer fortidens ruinøse og radikalt utilgængelige karakter, men også forsøger at overskride denne gennem en aktualiserende levendegørelse.

Cirka på samme tid eksperimenterede de avantgardistiske museer i Paris med nye udstillingsprincipper for primitiv kunst, f.eks. i Trocaderó, der senere blev til Musée de l'Homme, hvor man sidestillede etnografiske udstillingsgenstande uden kontekstualiserende kronologi. Senere skridt er f.eks. ICLA's store verdenslitteraturhistoriske projekter, der gentænker alle historiske kategorier og ikke mindst geografiske rammer for forståelsen af historisk udvikling, og et endnu senere skridt er nyere performance-orienterede formidlingsprojekter, som f.eks. inkluderer interaktive medier og/eller oplevelsesbaserede *reenactments* fx af slag under den amerikanske borgerkrig, erobringen af Amerika eller andre store begivenheder.

Som det fremgår f.eks. af ICLA's hensigtserklæring ved lanceringen i 1967 af en hel serie af nye komparative og eksperimenterende litteraturhistorier, så skal der gøres op med den almindelige nationale, positivistiske litteraturhistorie og i stedet skal man lære af nyhistorismens mere dynamiske og ahierarkiske historiesyn og fokusere på virkelige, komplekse historiske udvekslinger, der måske ikke altid befinder sig i det, man traditionelt har opfattet som et nationalt centrum (Valdés and Hutcheon, 5, Simonsen 403-405). I et af de mest interessante eksperimenter, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Discjunctures in the 19th and 20th Centuries*, Bd. 1-4 (2003-2010), er den geografiske ramme et område, der ikke eksisterer officielt, og som går på tværs af nationale grænser, nemlig øst-central Europa, der bl.a. inkluderer Bulgarien, Ungarn, dele af Grækenland, Østrig og eks-Jugoslavien etc. I dette litteraturhistoriske projekt gentænkes hele struktureringen af den historiske udvikling. For det første arbejder man med omvendt kronologi, for det andet 'opfindes' en helt ny region og i stedet for den traditionelle nationale

litteraturhistorie, efterforskes transnationale sammenhænge, for det tredje struktureres beskrivelsen af den historiske udvikling ud fra udvalgte knudepunkter som f.eks. vigtige politiske begivenheder, genrer, topografiske områder, institutioner og virkelige eller imaginære figurer (Cornis-Pope og Neubauer xi og 15).

I mange af disse eksperimenter gentænkes basale historiografiske begreber som kronologi, periode og udvikling. I andre stilles der spørgsmål ved selve den geografiske, kulturelle eller politiske ramme for historiens udvikling. Og i atter andre er der primært fokus på fortolkningsproblemer. Endelig arbejder visse af eksperimenterne meget direkte med at integrere eller kritisk sammenstille fakta og fiktion, repræsentation af historiske tildragelser og performative iscenesættelser af dem.

Den interesse for historie, vi oplever i dag i mange forskellige medier, skal således både forstås i forlængelse af den radikale krise, som historietænkningen gennemgik i hele det 20. århundrede, men samtidig også i forlængelse af de begyndende eksperimenter med en ny historieforståelse og formidlingen af den.

I dette temanummer ønsker vi at sætte fokus på den aktuelle historierefleksion, der foregår både på makro- og mikroniveau. Det handler både om *historieskrivning* og om *historierefleksion* i videste forstand, for historierefleksion foregår ikke kun i monumentale historiografiske værker, men overalt i meget forskelligartede kontekster: i kunstneriske værker, i populærkulturen, i kanondebatter, i diskussioner om indretning af museer, i politiske debatter om udvikling, fordelingspolitik og politisk identitet etc. Vi ønsker at rejse spørgsmålet om historiens former både i en populær og akademisk kontekst og både æstetisk og politisk. Hvordan ser historiens nye former ud og hvorfor? Et af de centrale spørgsmål i klassisk historietænkning er spørgsmålet om historiens mål og subjekt. Kan man tale om historiens subjekt og mål i dag i lyset af globaliseringen og den historiske enheds fald? Hvordan udvikles en transkulturel historieforståelse? Hvilke medier og æstetiske strategier er relevante? Kan man lave sammenhængende fortællinger eller opleves historiens erfaringer i dag så grænsesprængende eller fragmentariske, at man må tage andre former i brug?

Vi lægger ud med to artikler om turisme i to forskellige historiske perioder hhv. i romantikken og i nutiden. Turisme som fænomen er interessant i forhold til moderne historieforståelse, fordi den blander information og oplevelse. Turisten skal vide noget om stedet, der besøges, og den historiske udvikling på dette, men denne viden skal serveres på en måde, der aktiverer den besøgendes fantasi eller refleksion. I "Turisme, digt og historie. Tintern Abbey som eksempel på æstetisk objektivation" præsenterer Jørn Erslev Andersen den historiske fascination af Tintern Abbey i digte af William Wordsworth, Dorothy Wordsworth, Alfred Tennyson og Allen Ginsberg. De lyriske refleksioner er intertekstuel forbundne, men han viser også hvordan hele interessen for ruinen er et resultat af en vellykket turistbranding, lavet af den anglikanske præst William Gilpin i 1782. Turisthistorie og litteraturhistorie er dermed direkte forbundne. I Karen Hvidtfeldt Madsens artikel "Med historien i byen. Kulturarv som smartphone apps" analyseres, hvordan fire

moderne apps til kulturarvsformidling prioriterer dramatiseret stemningsopbygning omkring *on location* oplevelser fremfor faktaorienteret vidensformidling.

Historieformidling til turister er således meget afhængig af at kunne tilbyde spændende og engagerende oplevelser, men det medie, hvorigennem det foregår, er også afgørende, hvilket også gælder i almindelig historieformidling. I "Interaktivitet og historiebevidsthed. Den digitale historieformidlings didaktiske potentialer" sætter Rikke Alberg Peters fokus på historiebrugen og medieringen af historieformidlingen, herunder f.eks. betydningen af multimedialitet, på historieformidlende sites som Danmarkshistorien.dk. Det underliggende spørgsmål er, i hvor høj grad interaktiviteten fungerer tilfredsstillende i forhold til læringspotentialet. I "Historiens prisme. Nutidens helt" diskuterer Tea Dahl Christensen historieformidlingens funktion i forhold til en politisk nutid. I en analyse af de aktuelle mindehøjtideligheder til ære for Niels Kjeldsen, som faldt i krigen i 1864, diskuteres hvordan en historisk erindring bruges til at forholde sig til nutidige tab i Afghanistan. For at kunne fortælle den rigtige historie er det dog afgørende for historikeren at have adgang til sit materiale. I "Arkiver og barrikader. Digitaliseringen af DR's radioarkiver i et kulturhistorisk perspektiv. Rydningen af Byggeren (1980) som eksempel" kritiserer Erik Granly den manglende adgang for forskere til DR's historiske audiovisuelle arkiver. Han argumenterer for, at en nuanceret historieforståelse kun kan tilvejebringes ved fuld adgang til arkiverne, der kan vise de historiske begivenheders fortolkning i al deres sammensatte, mediale karakter.

Forholdet mellem erindring og historie er som nævnt et centralt omdrejningspunkt i dette temanummer, ikke mindst dette forholds iscenesættelse i æstetiske medier. Yderligere fem artikler har det som tema. I disse sættes der fokus på hhv. romanens, fotografiets, filmens og børnelitteraturens forskellige iscenesættelser af personlige og kollektive erindringer om historiske begivenheder. Sara Tanderup analyserer i "Nærbilleder og modfortællinger. Intermedialitet, erindring og historiefremstilling hos Kluge, Sebald og Foer" årsagerne til og virkningerne af at inddrage billeder i erindringsromaner. Tanderup argumenterer for, at der, trods den åbenlyst utraditionelle litterære form, igennem disse værker udvikles en særlig litterær erindringspraksis, som står i modsætning til den øvrige moderne mediekulturs erindringspraksis.

I "Subjektive vidner. Fotografier som dokumentation af historien" diskuterer Jannie Ejstrud Uhre, hvordan fotografier kan bruges som historisk kildemateriale. Eftersom fotografimediet hele tiden udvikler sig teknologisk, er det for det første nødvendigt at medtænke en fotohistorisk viden, men som Uhre argumenterer, så er det først og fremmest nødvendigt at udvikle en faghistorisk metodik til analyse af fotografierne, der forholder sig til visuel kultur ud fra historiefaglige methodediscipliner.

Mediet og formidlingssituationen spiller en væsentlig rolle for mulighederne for historisk fremstilling og erindring, men man kan også rejse spørgsmålet om særligt traumatiske erindringer kræver en særlig fremstillingsform. Anna Estera Mroze-wicz diskuterer erindringens former i to meget forskellige dokumentarfilm af hhv.

Jacob Dammas og Jacob Kofler og i en roman af Maja Magdalena Swiderska. Alle tre værker handler om fordrivelsen af tyve tusind polske jøder fra Polen i 1968, og Mrozewicz argumenterer i forlængelse af Hamid Naficy for, at de alle tre er værker med en særlig 'accent', værker, der har en særlig accentueret stil pga. eksilerfaringen.

I "Anden Verdenskrig fortalt for børn og unge. Historiefortolkninger i nyere dansk børnelitteratur" viser Anna Karlskov Skyggebjerg, hvordan anden verdenskrig i mange år efter krigen primært beskrives i nationale historiske romaner, mens der i nyere tid, hvor der også er større afstand til krigen, er blevet plads til mere nuancerede beskrivelser af både ofre og 'bødler' og til mere internationalt orienterede fortællinger.

I Spanien har debatten om, hvordan man skal erindre Den spanske borgerkrig været særdeles hård, men også her har afstanden til krigen efterhånden givet plads til romaner, som tillader et mere nuanceret blik på krigen. Lasse-Emil Paulsen læser i "*Sefarad*. Bidrag til en fælles europæisk erindring" romanen *Sefarad* af Antonio Muñoz Molina som et eksempel på en sådan polyfon og multidirektionel roman.

Én ting er, hvordan man skal erindre en konfliktuel fortid i en given nutid. Noget andet er, hvilken geografisk og kulturel ramme, der er for historiefortolkningen: hvem fortæller man historie om og for? Under dette spørgsmål ligger også spørgsmålet om historieskrivningens identitetsgivende funktion. I "Nationalhistorie efter modernismen. Folkebegrebet i lyset af Europas store fortællinger" argumenterer Michael Bøss for, at vi trods den postmoderne periodes hårde angreb på nationalhistorieskrivningen stadig kan og bør skrive nationalhistorier. Han viser imidlertid, at nationsbegrebet ikke er så snævert og enkelt, som det ofte bliver forstået, men tværtimod skal forstås i sammenhæng med en længere historie med rødder tilbage til antikken, og at nationen gennem historien arbejder med forskellige ideer om folket og nationens sammenhæng.

I "Komparativ litteraturhistorie i det udvidede felt: Stillehavet som case" argumenterer Frits Andersen omvendt for at vende blikket udad og se på mulighederne af en global komparativ litteraturhistorie, som gentænker hele det litterære felt blandt andet ved at genanvende en perpleksitetsstrategi, som man kender fra rokokosens pastorale. Det handler om at kunne sammenligne ved at se på flere bevægelige perspektiver på én gang.

At gentænke historiens mulighed er også at gentænke historiografisk teori. I de følgende to artikler genlæses og diskuteres de to teoretiske mastodonter: Jean François Lyotard og Peter Sloterdijk. I "‘Slaphedens’ epoke. Et bidrag til den retrospektive (post-?)/neo-?)marxistiske kritik af idéen om det postmoderne brud, eller; alt var ikke sprogspil, og hvor var kapitalen, Lyotard?" leverer Mikkel Bolt en kritisk diskussion af Lyotards (selv-)kritiske opgør med marxismen set i lyset af det efterfølgende tab af radikal kapitalismekritik. Bolt argumenterer for, at vi i dag står overfor en nødvendig revitalisering af marxismen og at dette med nødvendighed må gå gennem et kritisk opgør med opgøret med marxismen, som det fandt sted i Frankrig midt i det 20. århundrede, blandt andet hos Lyotard.

Henning Goldbæk argumenterer i “Smertens apriori. Om Peter Sloterdijk og historiens genkomst” for, at man skal tage udgangspunkt i Sloterdijks forhold til den kritiske teori for at forstå hans vurdering af historiens genkomst. Sloterdijk har nemlig, lige som den kritiske teori, en tese om, at der er en mytologisk, cirkulær tid, der løber helt frem til nutiden, og finder samtidig, at vi står over for en mere moden tidsopfattelse med myndige individer. Goldbæk fokuserer blandt andet på en analyse af Sloterdijks *cynisme*-begreb, som er fundamentet for en kritisk refleksion, og på hans installering af Nietzsches tænkning som en radikal oplysningsfilosofi (‘dionysisk terapi’), der muliggør, at man forholder sig direkte til ursmerten. Kun herigennem kan man aktivere et kritisk forhold til historien.

Sidst i dette temanummer publicerer vi artiklen “Den kosmopolitiske humanisme og racismen. Claude Lévi-strauss som eksempel” af Anna Kaae Kjærgaard. Den publiceres uden for det historiske tema, men er relateret til dette ved blandt andet at rejse et spørgsmål om kulturrelativismens relation til den evolutionsbase-rede racetænkning fra 1900-tallet. I artiklen diskuterer Anna Kaae Kjærgaard Levi-Strauss’ kritik af den kosmopolitiske humanisme og argumenterer for, at *Tristes Tropiques* skal læses som en afsøgning af den kulturrelativistiske tæknings grænser. Den er ifølge Kaae Kjærgaard både indbegrebet af moderne kulturrelativisme og en indvarsling af det opgør med denne, som finder sted senere.

Jacob Bøggild og Karen-Margrethe Simonsen

LITTERATURLISTE

- Appadurai, Arjun. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press, 1996.
- Benjamin, Walter. “Literaturgeschichte und Literaturwissenschaft”(1931). *Gesammelte Schriften*. III, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1972. 283-290.
- Benjamin, Walter. “Über den Begriff der Geschichte” (1940). *Gesammelte Schriften*. I,2, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1974. 691-704.
- Castells, Manuel. *The Rise of the Network Society*, Cambridge MA/Oxford UK: Blackwell, 1996.
- Cornis-Pope, Marcel og John Neubauer. *History of the Literary Cultures of East-Central Europe. Vol. 1: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*. Philadelphia, PA. USA: John Benjamins Publishing Company, 2004. 24. marts. 2014. <http://site.ebrary.com/lib/stats/Doc?id=10057356>
- Damrosch, David. “Toward a History of World Literature.” *New Literary History* 39 (2008): 481-495. 24. Marts 2014
- https://muse.jhu.edu/journals/new_literary_history/v039/39.3.damrosch.html

